
Богатствата и съкровищата (Б. и с.) са пословични за **траките**, а сведенията за тях изобилстват в античната писмена литературна традиция и не оставят сянка на съмнение в наличието им, както и за лукса и разкоша, сред които живеят първенците от тези хора.

Още Омир разказва за **Марон**,^[1] легендарен цар-жрец на **киконите**, известен с щедростта си към **Одисей** и другарите му, разточителност, почерпана от препълнената хазна [*Hom. Od. XV, 196-211*]. За тези времена е достатъчно да се припомни преданието за владетеля на **бригите/фригите**^[F1] **Мидас**, който според **Конон** *достигнал до голямо богатство, като намерил съкровище* и управлявал **траките** *с голямо умение, като слушал на планината **Пиерия** поученията на **Орфей***^[FHG I, 190 сл.]. Още по-популярна е версията, според която Мидас превръща в злато всичко, до което се докосне, а името му става нарицателно за притежание на огромни Б. и с.

Убедителни са и текстовете на писаната история. В разказите си древните автори са многословни при предаването на блясъка, присъщ на аристократичното всекидневие. Особено подробно е описанието на **Ксенофонт** в самото начало на VI^[RP2] в. пр. Хр. за пищния обяд, устроен в негова чест от тракийския династ **Севт II** [*Xen. Anab. 7, 2, 3*]. За **Котис I**,^[1] който управлява до средата на IV в. пр. Хр. **Теопомп** е категоричен, че *от всички тракийски царе той най-много се отдавал на удоволствия и разкош* [*Ath. ep. 12, 531e-532a*]. Впечатлен от сватбата на дъщерята на същия повелител на **одрисите**, **Анаксандрид**, макар и неправдоподобно, заявява, че по този случай *били постлани на градския площад пурпурни килими, които достигали чак до северния полюс* [*Athen. 4, 131a*].

В подкрепа идва известието на **Диодор** за срещата между **Лизимах** и **Дромихет**. След победата на **македоните** тракийският владетел отвежда царя им в *столицата* си **Хелис** и устройва в тяхна чест тържествен прием. На гостите *наливал вино в златни и сребърни чаши, за тях приготовил специални дивани, а най-избраните ястия сервирал на сребърна маса* [*Diod. 21, 12*]. Явно **гетите** също се славят с разточителност, а и самият Лизимах е известен в литературата като продължител на помпозността на местните суверени. Важно е и съобщението на **Филарх** в десета книга на *Тракийска история*, че *цар на така наречените **кробизи** бил станал **Исант**, който по разкош надминавал всички свои съвременници. Той бил богат и красив* [*Athen. 12, 536d*]. Като се знае, че кробизите са сродни племена на гетите, а авторът живее през III в. пр. Хр. е ясно, че самият династ е съвременник на Дромихет.

Най-категоричен от всички автори е най-достоверният от тях - **Тукидид**. Той твърди, че през втората половина на V в. пр. Хр., по време на управлението на **Севт I** данъците, които **Одриската държава** получава от елинските градове по крайбрежието и от покорените тракийски племена, достигат до 400 **таланта** в пари, които се плащат в злато и в сребро. *Не по-малко злато и сребро* - продължава историкът - *се поднасяло и във*

*форма на подаръци [Thuc. 2, 97]. За да се добие представа за огромната сума, трябва да се има предвид, че тя се равнява на 2□400□000**атически драхми** и съответно на 3□600□000 **атически тетраболи**. Цифрата е внушителна и удостоверява констатацията за безмерните имуществва на тракийските царе и на аристокрацията.*

Тези свидетелства за Б. и с. на траките бледнеят при съпоставка с находките от археологическите разкопки. Те възсъздават средата, която заобикаля представителите на благородническия елит на обществото, илюстрират всекидневните им аксесоари и допълват протоколно-церемониалния списък от предмети и атрибути, които липсват в писмените извори. В това направление най-добър е примерът със знаменитото [съкровище от Панагюрище](#) от края на IV и началото на III в. пр. Хр., което по пресмятанията, взето само като тегло на метала, би било достатъчно за заплатата на една войска от 762 бойци в продължение на една година.

В подобен контекст може да се интерпретира и [съкровището от с. Рогозен](#), Врачанско, което датира най-общо от края на VI до втората половина на IV в. пр. Хр. То се състои от 165 сребърни съда, като много от скъпоценните предмети са позлатени, а самото то удвои броя на изделията на [торевтиката](#) в тракийските земи от пределинистическата епоха. Разбира се, подобни открития са голяма рядкост, но този факт не намалява представата за аристократичния разкош и Б. и с. Те съпътстват живота на царете и на приближените им и на едно първо равнище придобиват значение на социално отличие.

Обикновено и най-често Б. и с. се получават и натрупват вследствие на непрестанни военни инициативи, на грабителски набези и експедиции, т. е. те се придобиват по пътя на извъникономическата принуда. Плячката се превръща във важно средство за утвърждаването на авторитета на династията и на техните придворни. Оттук произтича и рязкото отрицателно отношение на властващата върхушка към труда. Още през V в. пр. Хр. **Херодот** твърди, че за знатните и благородните траки *бездействието е най-хубаво, а обработването на земята най-безчестно. Да живееш от война и грабежи е най-хубаво [Hdt. 5, 6].* Същата максима, но и норма на отношение и на поведение в обществото споделя и одриският цар **Терес I**, бащата на **Ситалк**, който казвал, че *когато бездейства и не воюва, струвало му се, че по нищо не се различава от конярите си [Plut. Reg et imper. Apophth. 174c].*

Подобни разбирания и постъпки са естествени за целия античен свят, където трудът не се счита за човешка добродетел, не се разглежда през призмата и високото достойнство на неговата нравствена ценност или на физическото му извисяване. Той е считан за своеобразно отклонение от нормалния начин на живот, който се свежда до непрестанни войни, състезания, лов, единоборство, бойни подвизи, покрити със слава, постоянни развлечения, **пиршества и угощения**. В такава обстановка трудът се обезсмисля, губи се неговата вътрешна красота. Той дори се превръща в нещо протиестествено за аристократичния бит.

Представите се подхранват от многобройните Б. и с., придобити в резултат на агресивни

операции, битки, походи, засади. Тяхното притежание е достатъчна гаранция за социално положение и ранг. Те са с още по-голямо значение за собствениците си, защото цената им не се измерва само с потребителната им стойност. При определени случаи за тях е неприложима икономическата гледна точка. Не ги засяга търговската цена, спекулата на размяната. Те имат дълбоко идейно съдържание и важен сакрален смисъл.

Проблематиката около откритите в тракийските земи значителен брой съкровища е сложна, защото някои от тях не са намерени в гробове или в гробни съоръжения, а са заровени направо в земята, т. е. те не са предназначени да обезпечат следващия живот на покойника в един свят, който е непосредствено продължение на земния му път. В светлината на многобройните находки нестабилно започна да стои предположението, че причините те да се заравят са задължително внезапни нападения, страх от погром пред силата на нападателя, непредвидени бедствия, където в припряността и в паниката на заравянето остава надеждата имането да се възвърне непосредствено след като бурята отмине.

Без да изключват подобна възможност, някои изследователи съзират в закопаните съкровища символичен смисъл и ги приемат като акт на даряване на **Великата богиня-майка** - на земята от династа, което означава, че той се е оженил и съединил с нея. Знае се още и тракийската **гласа** за съкровище - **питюе**, която означава *нещо скрито, покрито, закрито, потопено*. Тя подсказва прехода от едно състояние към друго, т. е. от скритото към видимото, от спотаеното към явното и е добър аргумент за обряда на обновяването на царската власт и за неговото разпространение, защото точно владетелят е този, който закрива скъпоценностите, и само той е този, комуто принадлежи възможността да ги открие и по такъв начин да докаже периодичното възраждане на свещеното си господство.

Не бива да се пропуска и обстоятелството, че Б. и с., както и препълнената хазна, и натрупаното лично състояние крият огромна сила, понеже олицетворяват личните качества на притежателите си, съхраняват и възплъщават щастието и успеха им. Добре пазеното богатство, поставените в земята изящни сервиси и съдове (в определени случаи колективни монетни находки) е възможно да се интерпретират с натовареността как именно те осигуряват и охраняват бъдещето на стопаните си. На практика да се лишиш от тях означава да се разделиш с важни качества, да подложиш на изпитание личното си благополучие. В този контекст обясненията на Тукидид за внушителните ежегодни данъчни постъпления в държавната каса на одрисите са уместни и точно на мястото си. На свой ред те показват, че Б. и с. не се натрупват само по пътя на извъникономическата принуда.

Като материален израз на изплащания на царството **форос**, монетите на отделните **династи** се сечат в елинските колонии по тракийските крайбрежия и отговарят на елинските стандарти. Полисите по Егея и по **Пропонтида** се принуждават да откупват свободата си чрез ежегодни постъпления. В това отношение най-убедителни са данъчните списъци на **Атинския морски съюз**, тъй като колкото повече укрепват и

увеличават мощта си одрисите и тяхната организация, и нарастват претенциите им, толкова повече се утежняват паричните задължения на участниците в **архето** по тези места, увеличава се бремето им на двойната зависимост.

Редовните изплащания и спазването на договора означават, че в държавната хазна се натрупва, а с всяка следваща година се увеличава количеството благороден метал. Неизбежното му трезориране показва, че царете се интересуват не само от типологията на емисиите, от емблемите върху **аверса** и **реверса**, но и от общото тегло, което постъпва. Точно поради тази причина съкровищният характер на монетосеченето при първите владетели е силно подчертан, дори съзнателно изтъкван като белег за достойнство. Всъщност, да разпилееш хазната означава да подложиш на изпитание собствената си съдба, да се разделиш с вече придобити важни качества, включително да изгубиш социалния си ранг.

Но, ако отделните Б. и с. старателно и грижливо се пазят, трябва да се има предвид, че едновременно с това е необходимо те да се използват във всекидневието, поради силното въздействие, което оказват, поради нуждата да се регулира динамиката на вътрешносоциалните връзки под формата на обмяна на **дарове**. Пословично е пищното облекло на траките, разкошната украса на дрехата, луксът на парадното въоръжение, изобилстваща с блясъка си конска амуниция, тежестта от сервизи и съдове на трапезата. Подобна декорация и натруфеност е типична и за **скити**, **перси** и за източните народи изобщо. Херодот например твърди, че и **агатирсите** носят златни украшения [Hdt. IV, 104]. Те предизвикват насмешки и подигравки у елините, които често се присмиват на накичените *варвари*.

В подобна атмосфера икономическите и естетическите критерии отстъпват място на светогледната натовареност. Показността и демонстрирането на **инсигнии** и атрибути преследват целта да изтъкнат обществено положение и ранг. Те не само открояват аристокрацията от обикновеното население, но съзнателното им представяне се превръща дори във въпрос за лично достойнство. Утилитарното значение на предметите отстъпва мястото си на тяхното идейно съдържание, което може да се превърне в истинска светиня на съзнанието на самите траки.

Скъпоценните изделия изобилстват най-вече по време на пиршества и угощения. От Диодор вече се знае, че знатните гости на Дромихет пият от златни и сребърни чаши, хранят се на сребърна маса. Според Теопомп, **пеоните** имат обичай да посребряват и позлатяват роговите си чаши [Athen. II, 486d-e]. Царят на **даките Децебал** също пие от позлатен рог [Anthol. Pal. 6, 332]. Археологическите разкопки разкриват една рядка сбирка от съдове, накити, апликации и т. н. Находките държат и на идеята, че покойниците ще имат в отвъдния свят всичко онова, което ги е окръжавало и приживе.

Красотата и виртуозността на изработката, богатата украса, високата цена правят изящните предмети достъпни единствено за първенците. У **Хезихий** даже е запазена тракийската глоса за тези благородници - **зибютидес** [Hesych. s. v. zibutides]. Нейното

разшифроване насочва към значението *блестящи, сияйни хора*, за да подчертае високото им място в йерархическата стълбица, добито не без помощта на показност на дрехи, въоръжение, бижута и т. н.,^[1] или още по-просто казано, чрез въздействието на притежаваните Б. и с.

[1] Димитър Попов

[1] Литература:

Попов, Д. 1983: Проучвания върху тракийската религия. II. Пиршествата и угощенията. Съкровищата и подаръците. - *ГСУ-ИФ*, 76, 1983, 15-50.

Попов, Д. 1986: Богатствата на траките. - *Българска етнография*, 1986, № 1, 17-26.

[1]

[F1] Бриги/фриги - коя от двете форми ще залегне в каталога? Вероятност бриги като тракийско, а фриги като малоазийско - към индекса

[RP2] Не е ли за края на V - самото начало на IV в. пр. Хр?

[RP3] Снимка на целия сервиз! Текст за Панагюрско съкровище при отваряне на снимката?

[RP4] Снимка на цялото съкровище! М. б. и текст за съкровището?

[F5] Торевтика -терминът може да присъства и в каталога и в индекса

[RP6] Линк-речник

[RP7] Индекс

[RP8] Линк-речник

[F9] Hdt -Номерацията?

[RP10] Индекс?

[F11] Пеони - в каталога или в индекса?